

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

מסורת ומודרנה, נאציזם ושואה

הוראות

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	-	(25×2)	-	50 נקודות
פרק שני	-	(25×1)	-	25 נקודות
פרק שלישי	-	(25×1)	-	25 נקודות
סך הכול	-		-	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: יש להביא בתשובות עובדות, ולא להסתפק בהערכות כלליות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: המשך השאלון בעמוד הבא.

השאלות

פרק ראשון (50 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה – 25 נקודות).

1. חיבת ציון

במהלך שנות פעילותו הציבורית של פינסקר חל שינוי בתפיסתו האידאולוגית בנוגע לעתיד העם היהודי. שינוי זה הוביל אותו לפרסם את ספרו "אוטואמנציפציה" בשנת 1882.

הציגו את השינוי בתפיסתו של פינסקר, ו**ציינו** את הסיבה לשינוי זה.

ציינו מאפיין חברתי של תנועת חיבת ציון שנחשב ייחודי לתקופה שבה פעלה (סוף המאה ה-19).

הציגו הבדל אחד בין תנועת חיבת ציון ובין התנועה הציונית של הרצל.

2. משטרים טוטליטריים

בשנים שבין שתי מלחמות העולם היו באירופה משטרים טוטליטריים, ובהם המשטר הקומוניסטי והמשטר הפשיסטי.

ציינו שתי נקודות דמיון בין המשטר הקומוניסטי ובין המשטר הפשיסטי.

הציגו הבדל אחד בין האידאולוגיות של המשטרים האלה.

ציינו אחד מרעיונות הנאורות.

בחרו באחד מן המשטרים – המשטר הקומוניסטי או המשטר הפשיסטי ו**ציינו** אותו. **הסבירו** אם לדעתכם המשטר שבחרתם מבטא את רעיון הנאורות שצייתם.

3. הנאציזם

הנאצים ביקשו לעצב מחדש את העולם על פי האידאולוגיה הנאצית.

ציינו ו**הציגו** אחד מן הרעיונות של האידאולוגיה הנאצית: תורת הגזע אנ מרחב מחיה.

הסבירו מדוע בתקופה שבין שתי מלחמות העולם רבים מאזרחי גרמניה קיבלו את הנאציזם בהתלהבות.

הציגו שני צעדים שנקט היטלר לאחר עלייתו לשלטון (1933) שהביאו להפיכתה של גרמניה למדינה טוטליטרית.

פרק שני – קטע שלא נלמד (25 נקודות)

קראו את הקטע, וענו על אחת מן השאלות 4–5.

לפניכם קטע מתוך הקונטרס (חוברת) "הציונות באור האמונה", שחיבר הרב משה שמואל גלזר – רב הונגרי שהיה אחד ממנהיגי תנועת המזרחי.

פסקה 1 מאז הופעתה של התנועה הציונית, שעוררה את היהדות מתרדמתה, עסקו רבים בשאלה אם היהודים - שמפוזרים בין האומות - הם אומה בפני עצמה. בשביל הנוכרי, התשובה על כך מובנת מאליה. גם שוליית הסנדלרים [אדם פשוט ונטול השכלה] שנוהג לקלל יהודים, וגם הנוצרי המשכיל, שמחרים את היהודי בצורה עדינה - לשניהם ברור שהיהודי הוא זה, בעל תכונות גזע, נימוסים ומנהגים ייחודיים. ולפיכך, היהודי עבורם הוא כמחט בבשר החי של העמים.

פסקה 2 אף על פי כן, המתבוללים רואים את עצמם חלק מבני האומה השלטת. הם אינם מאמינים בעתידו של העם היהודי, והם קשורים ליהדות בקשר טקסי בלבד. קשר זה מתבטא בעיקר בביקור ב"טמפל" [בית כנסת שאינו אורתודוקסי] בימים הנוראים. בשאר תחומי החיים הם אינם נבדלים מן הנוצרים. לפיכך הם אינם מבינים מדוע אין הגויים רואים בהם אנשים שווים זכויות. עם המתבוללים אין טעם להתווכח, שכן הם מתנכרים ליהדות והתרחקו ממנה מרחק רב. אין אלא להצטער שהחברה הנוצרית אינה מכבדת את דרכם והיא מייחסת להם תכונות זרות, אף שהם כופרים בהן לחלוטין.

פסקה 3 בדומה למתבוללים, יש גם יהודים אורתודוקסים המתכחשים ללאומיותם היהודית, שכן הם רואים ביהדות עדה דתית בלבד. ואולם, האמת היא שהעם היהודי הוא לאום בעל שאיפות לאומיות ככל העמים. התורה היא חוקת מדינה ומבוססת על ההנחה של קיום עם במדינתו. ציוניים שונים מבוססים על קיום ארץ משלנו - ארץ־ישראל. עיקר גדול הוא האמונה שנושבו לארץ אבותינו, כי רק שם - בתור עם חופשי - נוכל להתפתח לממלכת כוהנים וגוי קדוש.

פסקה 4 עם זאת, חששותיהם של רבים מן האורתודוקסים, לנוכח תחיית הרעיון הלאומי, הם חששות מבוססים. גלוי וידוע שבמשך אלפיים שנות גלות לא הייתה זו אלא התורה שקיימה את ישראל. ההגיייה בתורה הייתה האידיאל היחיד של העם. עתה, עם חידוש החיים הלאומיים בארץ־ישראל, תזכה העבודה בכל שטחי הפעילות האנושית להערכה ראויה, ותלמוד התורה יחדל להיות התחום היחיד שבו יהיה אפשר לפעול בשביל היהדות. גם עבודתם של הרופא, האדריכל והאומן - ייחשבו לעבודה יהודית. האם לא יזרמו אל תחומים אלה כל אותם בני הנעורים שישבו עד עכשיו על ספסלי בית המדרש? ותורה מה תהא עליה? ואולם, ירידת שיעור לומדי התלמוד אינה צריכה לעורר חששות. המצב בארץ־ישראל יהיה בריא וטבעי יותר אם רק חלק קטן מן העם יפנה ללימודים תורניים בדרגה הגבוהה, כפי שבהיסטוריה של עם ישראל הופרש שבט לוי - שהיווה כשמונה אחוזים מהעם - כדי להתמסר לתלמוד תורה. שאר השבטים עסקו במקצועות ארציים. העבודה בארץ־ישראל עידנה את הנפש מפני שהיא קידמה את פריחת המולדת, ומצוותה שוות ערך למצוות התפילה ותלמוד התורה בגלות.

פסקה 5 אוסיף כי חכמינו אומרים על עם ישראל כי "אפילו אם עובדים עבודה זרה, כל זמן שהם בחיבור אחד הנח להם". כלומר גם אם העם כולו, חס וחלילה, שוכח את עצמו עד כדי כך שהוא עובד עבודה זרה - כל זמן שהוא שומר על אחדותו, מובטח הוא שיחזור אל עצמו. ועתה יש שרוצים בשם התורה לפלג את עם ישראל ולהפריע במעשי התחייה הלאומית? הינכם רוצים לעשות את העם שתי אומות בניגוד לפסוק "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אי אפשר לחלק את העם, וגם מי שאינם שומרי מצוות, הם בני אברהם, יצחק ויעקב. הכול אפשר וצריך להקריב לשם קיומה של תורה, אך לא את עם ישראל עצמו. התורה ניתנה בשביל ישראל, ולא ישראל בשביל התורה.

(מעובד על פי הרב גלזר, הציונות באור האמונה, תרגום: נפתלי בן מנחם, תדפיס מ"תורה ומלוכה",

הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"א, עמ' 63–78)

ענו על אחת מן השאלות 4-5.

4. על פי מה שלמדתם, הציגו את מטרתה של הלאומיות.

על פי פסקה 3, הסבירו כיצד הרב גלזר מבסס את טענתו כי לעם היהודי יש שאיפות לאומיות משלו.

על פי מה שלמדתם, ציינו מאפיין אחד של לאומיות אתנית-היסטורית מלבד דת משותפת.

על פי פסקה 1 או פסקה 4, הסבירו כיצד המאפיין שצייתתם בא לידי ביטוי בעם היהודי.

5. הרב גלזר מציין כי אחד החששות שמאפיינים יהודים אורתודוקסים לנוכח עליית הציונות, הוא הפגיעה בלימוד התורה.

על פי פסקה 4, הסבירו את הסיבה לחשש הזה, והסבירו את תשובתו של הרב גלזר על כך.

הרב גלזר והרב ריינס תמכו שניהם בשיתוף פעולה עם החילונים במסגרת התנועה הציונית.

על פי פסקה 5 ועל פי מה שלמדתם, הסבירו את ההבדל בין הנימוק של הרב גלזר ובין הנימוק של הרב ריינס לעמדה זו.

על פי עולם הערכים שלכם, הסבירו עם איזה מן הנימוקים אתם מזדהים יותר.

פרק שלישי – מקור חזותי (25 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 6–7.

6. היהודים בגרמניה הנאצית (1933–1938)

א. לפניכם טבלה, ובה נתונים על מספר היהודים שהיגרו מגרמניה בשנים 1933–1938.

השנה	1933	1934	1935	1936	1937	1938
מספר היהודים שהיגרו מגרמניה	37,000	23,000	21,000	25,000	23,000	35,369

(מעובד על פי ישראל גוטמן, "שואה וזיכרון", בהוצאת מרכז זלמן שזר, ירושלים, עמ' 33)

על פי הטבלה, **ציינו** את שתי השנים שבהן מספר היהודים שהיגרו מגרמניה היה הגבוה ביותר.

על פי מה שלמדתם על מדיניות הנאצים כלפי יהודי גרמניה, **הסבירו** מדוע מספר היהודים שהיגרו מגרמניה היה גבוה בכל אחת מן השנים שציינתם (סך הכול – שני הסברים).

ב. על פי מה שלמדתם, **ציינו** שנה אחת שבה היה אפשר לצפות שמספר המהגרים היהודיים מגרמניה יהיה גבוה יותר ממספרם בטבלה, **והסבירו** מדוע היה אפשר לצפות לכך בשנה שציינתם.

7. בעיית העקורים

א. **ציינו** קושי אחד שהתמודדו איתו פליטי השואה לאחר סיום מלחמת העולם השנייה.

הסבירו כיצד מחנות העקורים היוו מענה חלקי על הקושי שציינתם.

ב. רוב פליטי השואה התעקשו לעלות לארץ-ישראל.

על פי מה שלמדתם, **הציגו** סיבה אחת לכך.

בנספח לשאלה זו מוצג איור שצייר הקריקטוריסט הבריטי דייוויד לאו. האיור פורסם בעיתונות הבריטית לאחר מלחמת העולם השנייה.

עיינו באיור, וענו על השאלות שלפניכם.

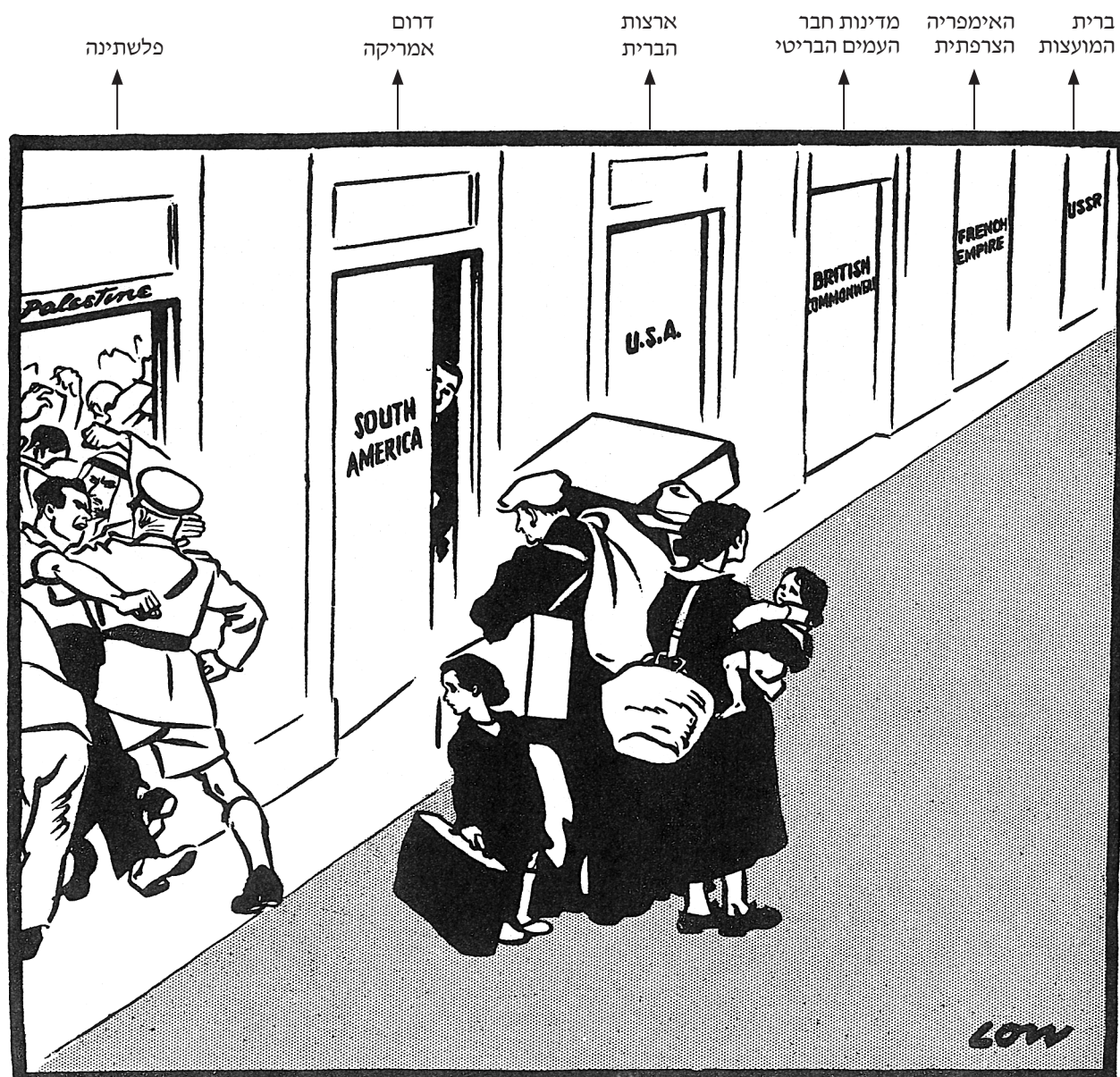
על פי האיור, **הסבירו** את המסר בנוגע לבעיית העקורים. בתשובתכם **ציינו** שני רכיבים מן האיור, שעליהם התבססתם.

לדעתכם, האם המסר שבא לידי ביטוי באיור מפתיע? בתשובתכם התייחסו לזהות הלאומית של הקריקטוריסט.

נמקו את תשובתכם.

בהצלחה!

נספח לשאלה 7 – איור

SEARCH FOR AN OPEN DOOR

תרגום: חיפוש אחר דלת פתוחה

מתוך: Low's Cartoon History: 1945–1953, by D. Low, New York, Simon & Schuster, 1953, p.32